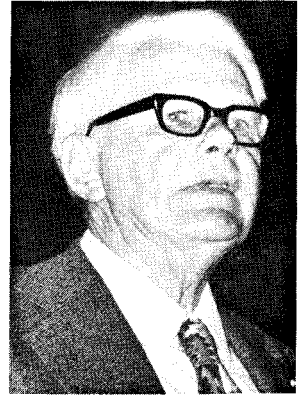

door dr. G. Puchinger

Als het volk de geschiedenis van de Nederlandse bodem geologisch niet kent, dan is er nog niets kapot, maar als het volk zijn eigen volkshistorie niet kent, dan zakt het weg in materialisme of het laat zich verleiden tot allerlei wild idealisme.¹

H. Algra
1972.

overleden 1 juni 1982.

Terugblik op dr. Hendrik Algra

In het geestelijk driestromenland van rooms-katholicisme, orthodox-protestantisme en humanisme, dat Nederland sinds de middeleeuwen vormt, en in geestelijk opzicht, ondanks alle geroep om een politieke tweedeling, nog steeds is, behoort dr. Hendrik Algra in alle opzichten tot de tweede geestelijke volkgroep.

Door grote ijver en een onverzadigbare kennisdrang gedreven, gestimuleerd door een geestelijk richtsnoer dat hem inspireerde om een in zijn ogen al meer chaotische ontwikkeling toch als een eenheid te zien, was hij in staat op eigen kracht zich een maatschappelijke plaats te verwerven, die vele anderen zich vooral verwerven dank zij connecties die een universitaire opleiding doorgaans in ruime mate schenkt of ten gevolge heeft.

Hendrik Algra volgde van 1901 tot 1909 de christelijke lagere school te Wirdum in Friesland. Maar het blijft zijn ere dat hij, die later jarenlang een gezien senator, bijna levenslang een erkend journalist, binnen eigen kring een door het grote publiek graag gelezen geschiedschrijver, en tegen het eind van zijn leven eredoctor van één onzer universiteiten was, toen hem eens gevraagd werd zijn levensloop

met data weer te geven, zijn maatschappelijke loopbaan begon met: '1909: knechtje bij de boer'.

Men kan Algra wat dit alles betreft niet begrijpen, wanneer men hem niet volop plaatst tegen de achtergrond van het negentiende-eeuwse reveil dat Groen van Prinsterer, Kuyper en Bavinck (vooral ook deze laatste!) in politiek en theologisch opzicht schonken aan de volkgroep die gekozen had voor de kerkelijke reformatie van de zestiende eeuw. Dat dit reveil voor die volkgroep kerkelijk en politiek in feite tevens een nieuwe scheur betekende en zelfs de kiem legde voor steeds weer nieuwe kerkelijke en politieke afscheidingen – tot op vandaag! – kan het oog niet doen sluiten voor de inspirerende kracht die in de negentiende eeuw ontwaakte en die mede ons religieuze en politieke leven van de twintigste eeuw zou

¹ Dr. G. Puchinger e.a., *Doctor Algra de Friese senator*, Franeker, 1980, pag. 54.

beheersen.

Dat juist door de nieuw ontwaakte spiritualiteit ook vele 'kleyne luyden' een nieuwe maatschappelijke kans kregen, dat diverse 'kleyne luyden' in het door Groen, Kuypen en Bavinck aangegeven voetspoor vanuit eigen oefenterrein en naaste kring zouden doorstoten tot nationale hoogten, daarvan is op geheel eigen wijze, na Idenburg en Colijn, ook Hendrik Algra een van de vele sprekende voorbeelden geweest.

Dat hij voornamelijk door jarenlange nijvere zelfstudie – volbracht geheel conform de inzichten van Groen, Kuypen en Bavinck – zich een vooraanstaande plaats heeft weten te verwerven, is weliswaar voor iemand die als 'knechtje bij de boer' begonnen was, respectabel, maar hebben in zijn en anderer kring meerderen gepresteerd. Uniek daarentegen is het feit dat hij met de vorming die hij zich eigen maakte méér heeft gedaan dan zich een vooraanstaande maatschappelijke plaats te veroveren: hij heeft wat hij zich zelf met de jaren had onderwezen ook aan anderen geleerd, conform Algra's zo geliefde bijbeltekst: 'Hetgeen wij gehoord hebben en weten, en onze vaders ons hebben verteld, dat willen wij voor hun kinderen niet verhelten; wij willen vertellen aan het volgende geslacht des Heren roemrijke daden, zijn kracht en de wonderen die Hij gewrocht heeft' (Ps. 78:3-4). Op de basis van zijn moeizaam veroverde kennis bouwde hij verder, en men kan nauwelijks afmeten wat men in hem méér dient te respecteren: de wijze waarop hij zich de kennis veroverde om voor een 'knechtje bij de boer' toch jaarlijks niet gemakkelijke examina voor onderwijzer (1914), hoofdacte (1916), MO-geschiedenis (1924) en MO-Nederlands (1928) te behalen, dan wel de wijze waarop hij als hoofdredacteur van het *Friesch Dagblad* (1935-1977), als lid van de Eerste Kamer (1946-1969), als voorzitter van de Gereformeerde Jongelingsbond (1948-1957)

en schrijvend in talloze bladen als *Anti-revolutionaire Staatkunde* en *Nederlandse Gedachten*, uiting heeft gegeven aan de overtuiging van waaruit hij zijn inzichten had opgebouwd.

Voor Algra was zijn levensovertuiging *alles*; al wat daarmee samenhang (kennis, levenservaring, persoonlijke aanpak, omgang, bestuur) stond daarmee in levend verband. Wie zijn levensovertuiging omzeilde, leefde langs Algra heen; wie die begreep en aanvaardde, vond toegang tot zijn hart; voor wie die niet respecteerde lag het conflict met hem gereed. De aan de Leidse academie gevormde aristocratische jurist en classicus Groen van Prinsterer had deze gereformeerde en anti-revolutionaire overtuiging 'ontdekt' in de crisis die hij doormaakte gedurende de scheuring van het Verenigd Koninkrijk in 1830, en had die overtuiging zowaar 'teruggevonden' in de geschiedenis van het gereformeerde volk, zoals Kuypen tot eigen verbazing de *levende* Calvijn, die aan de rijksuniversiteiten nog slechts als een hoog geschatte, maar in spirituele zin *dode* autoriteit vereerd werd, had teruggevonden in de gesprekken met zijn eenvoudige boeren-gemeenteleden in zijn eerste gemeente Beesd in de Betuwe. Algra heeft een vijftig jaar later deze overtuiging van het weer tot ontwaking gekomen gereformeerde volk via zijn ouders regelrecht 'geërfd', en vanuit die overtuiging heeft hij veel gelezen, heeft hij zich ontwikkeld en heeft hij zonder enige schroom die overtuiging uitgedragen, aanvankelijk binnen eigen beschermd milieu, na de tweede wereldoorlog ook daarbuiten, in de kring van mensen die zijn overtuiging niet deelden. Hij betoonde daarbij de twee kenmerken van vrijwel alle begaafde autodidacten: een groot respect voor alle ware autoriteit en kennis, die hij op zijn levensweg ontmoette, wáár vandaan dan ook afkomstig; maar daarnaast ook een gepaste vrijmoedigheid jegens allen die hem aanspraken

op zijn overtuiging en al wat daaruit voortkwam en daarmee samenhang. Noch binnen noch buiten eigen kring is Algra ooit voor wetenschappelijke, politieke of kerkelijke autoriteiten 'omgevallen'; dat hebben allen die zijn artikelen lezen kunnen ervaren. Het leven had hem geleerd dat 'autoriteiten' vaak met elkaar in strijd kwamen, en dat er dan toch een keuze moest worden gemaakt; Algra meende dat *eigen* overtuiging als maatstaf getoetst aan historische ervaring, en een nuchter hanteren van die maatstaf, betrouwbaarder was dan menig autoriteit van wie men maar moest vermoeden waarom hij in de wetenschap, in de politiek en in de kerk sprak zoals hij sprak.

Hierbij heeft men te bedenken dat hij binnen eigen gereformeerde kring twee kerkscheuringen meemaakte (1926 en 1944), die hem, zoals hij het eens uitdrukte, een 'bijna fysieke pijn'² hebben gegeven. Voorts heeft hij in politiek opzicht lang genoeg meegedaan om onder zijn politieke tegenstanders vrienden te verwerven (Fedde Schurer), terwijl hij binnen eigen kring menigmaal slag heeft moeten leveren. Voor wat het eerste betreft paste Algra uitstekend in de Eerste Kamer, waar de politieke verschillen doorgaans ondergeschikt worden gemaakt aan het gemeenschappelijk beraad. Voor wat het tweede betreft heeft hij diverse malen binnen de anti-revolutionaire partij het voortouw genomen in de kritiek tegen het partijbestuur en de Tweede-Kamerfractie, tot in zijn memoires *Mijn werk, mijn leven* (1970) toe. Een ieder die de toenmalige anti-revolutionaire partijvergaderingen heeft bijgewoond, herinnert zich nog dat anti-revolutionaire ministers, Kamerleden en bestuursleden goed luisterden, wanneer Algra zich in het debat mengde, 't zij hij preeste dan wel kritiseerde, waarbij hij de wijsheid had het doorgaans *allebei* te doen, om daarmee zijn

kritiek zowel aannemelijk te maken als deze duidelijk te profileren.

In het bij Uitgeverij Wever te Franeker verschenen boek *Doctor Algra de Friese Senator* krijgt men een duidelijke indruk van het brede scala van publieke werkzaamheden, waaraan Algra zich heeft gegeven. Zelfs voor wie aan het lezen niet toekomt is een bezien van de foto's voldoende om te weten dat Algra een brede werkkring had, terwijl een ieder die hem gekend heeft weet dat hij geen terrein betrad zonder er zich te doen gelden, want Algra liet zich nooit wegcijferen en had een goed ontwikkeld zelfbewustzijn. Natuurlijk is ook in dit boek lang niet alles behandeld wat de moeite waard zou zijn. Ik denk bijvoorbeeld aan zijn lidmaatschap van het deputaatschap voor de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken over de theologie van Kuitert, o.a. samen met Rijnsdorp en Bruins Slot, een deputaatschap dat niet van onbelang is geweest bij de beslissingen op de Synode in die tijd.

Maar wat zeker genoemd dient te worden is het werk van Algra als historicus.

Vanwege zijn meer dan vijftigjarige persarbeid, waarbij wel zeer speciaal in het oog springt zijn twee en veertigjarig hoofdredacteurschap van het *Friesch Dagblad* (1935-1977) ontving Algra bij het eeuwfeest van de Vrije Universiteit te Amsterdam in 1980 het eredoctoraat in de sociale wetenschappen, met als erepromotor zijn vroegere collega-hoofdredacteur van *De Rotterdammer/Nieuwe Haagse Courant*, prof. dr. E. Diemer. Inmiddels zou het niemand verwonderd hebben wanneer Algra een eredoctoraat had ontvangen voor de literaire faculteit, maar een ieder die de huidige stand van zaken kent in de geschiedwetenschap in Nederland, zal verstaan dat dit niet mogelijk was.

² Dr. G. Puchinger, *Hervormd-Gereformeerd, één of gescheiden*, Delft, 1969, pag. 61.

En toch is de betekenis van Algra voor de geschiedbeoefening – die niet altijd hoeft samen te vallen met de binnen de Universiteit beoefende geschiedwetenschap – binnen zijn eigen volksgroep groot geweest, en met name is hij gewaardeerd door twee grote geschiedschrijvers van de vorige generatie van historici: Huizinga en Gerretson.

Ik denk hier met name aan zijn verblijf als gijzelaar in St. Michielsgesteld (4 mei 1942 tot 21 december 1943), waar vele gijzelaars op hun vakgebied lezingen en voordrachten hielden voor hun medegijzelaars. Algra had de moed – want dat is het, gegeven zijn program en gehoor! – om in een vijftigtal lezingen (twee per week) de gehele Nederlandse geschiedenis langs te gaan. Dr. H. Brugmans schrijft daarover in het *Gedenkboek Gijzelaarskamp 'Beekvliet'*: 'Algra heeft zijn vaderlandse geschiedenis beëindigd voor een zaal, die even vol en even geestdriftig was, als toen hij begon' (pag. 143). Gerretson merkte hierover later op: 'En dat zegt wat, zo'n publiek als in Gestel luisterde drieënvijftig maal te boeien.'³

Het zegt bovendien iets dat niemand minder dan Huizinga, de ster van die dagen aan het toch waarlijk niet duistere historische firmament van die tijd, die van 7 augustus tot 30 oktober 1942 al evenzo gedwongen te 'Beekvliet' vertoefde, en die zelden of nooit andere voordrachten bijwoonde (ook die van Geyl niet), de voordrachten van Algra, op de eerste rij gezeten, trouw bezocht, en na afloop van iedere lezing Algra de hand drukte, zoals de ouderling de dominee doet na de preek.

Wat heeft Huizinga getroffen in deze lezingen? Ik vermoed het authentieke, wij men het calvinistisch-autochtone, dat hij voordien zelden zo direct zal hebben ontmoet. Huizinga was zelf van opleiding

geen historicus, was wat zijn eigenlijke vak betreft dus evenzeer autodidact, had mede daardoor zelf een volstrekt eigen stijl en aanpak van alle historische problemen die hij ter hand nam; zou hij niet op zijn beurt het eigene van Algra's betoog en inzichten, visie en levensbeschouwing geproefd en gewaardeerd, op zijn minst merkwaardig en boeiend gevonden hebben?

Men ziet de oudere Huizinga in de aula van 'Beekvliet' verstild luisteren naar de onverwachte intonaties van Algra's betogen: een geleerde die in zijn jonge jaren door de studie van Boeddha was verdiept, die het rijk der letteren in Nederland door en door kende, aan de voeten van de ruige, getuigende kracht van een andere autodidact, Algra, die leefde van alles wat in Leiden zeker gedurende een eeuw niet meer gedoceerd was en ook nauwelijks door hoogleraren en studenten aldaar gekend en ontmoet kon worden. O zeker, bepaalde gebreken en eenzijdigheden zullen Huizinga wel zijn opgevallen. Ons is in deze geest een zeer directe beoordeling bewaard gebleven van niemand minder dan van Anton van Duinkerken, die over zijn ontmoetingen met Algra in 'Beekvliet' mij in 1966 opmerkte: 'Dat vond ik in ons gijzelaarskamp nu wat men noemt een sympathiek man, maar hij was erg anti-rooms, zoals ik toen erg anti-gereformeerd dacht. Hij is een knap volkshistoricus, maar zijn vaderlandse geschiedenis gaat niet over *mijn* vaderland.'⁴ Huizinga zal van dat anti-roomse minder last hebben gehad dan Anton van Duinkerken; misschien zal de voorzichtige Huizinga, die alles wat hij beschreef meer indirect dan op de man af benaderde, die het zeker steeds meer om de *sfeer* dan om de *leer* ging, gedurende deze Beekvlietse aulalezingen het gevoel hebben gehad dat Allard Pierson eens vertolkte, na een bepaald

³ C. Gerretson, *Verzamelde Werken*, Baarn, 1975, V, pag. 321.

⁴ Drs. G. Puchinger, *Is de gereformeerde wereld veranderd?*, Delft, 1966, pag. 128.

gedicht van Da Costa te hebben geciteerd: 'Muntte de vorm uit door zeldzame veerkracht, door stoutheid meer dan door liefelijkheid, volkomen hetzelfde mag ten aanzien van den inhoud verzekerd worden.'⁵

Dit alles komt onwillekeurig nog eens in gedachten wanneer wij veertig jaar later bovendien van de hand van prof. dr. J. Zijlstra vernemen 'dat naar mij uit betrouwbare bron is gebleken, het de grote Huizinga zelf is geweest die in een conversatie met Jan Romein, van oordeel was dat Algra als historicus professorabel kon worden geacht.'⁶

Gerretson heeft bij de uitgave van deze lezingen, *De eigen weg van het Nederlandse volk*, erover geschreven: 'Objectiviteit en subjectiviteit schijnen bij Algra in een juist evenwicht. Hij is geen vakgeleerde; hij schrijft niet op grond van eigen bronnenstudie, maar van de publikaties van anderen. En dat is vermoedelijk een van de redenen waarom hij geslaagd is. Want de details waaronder de bronnenstudiosus bedolven raakt, zijn vaak als de bomen, waardoor men het bos niet meer ziet. Algra heeft nóg een bijkomend voordeel gehad: hij beschikte te Gestel zelfs niet over zijn boeken en was 'genoodzaakt, deze voordrachten samen te stellen vrijwel zonder materiaal'. Dat is zonder twijfel aan de eenheid van het werk zeer ten goede gekomen. Ook Pirenne heeft, gedurende de eerste wereldoorlog, in een Duits gevangenkamp een werk op die manier samengesteld en het is een van zijn schoonste geworden.'⁷

Inmiddels, dat twee historici van formaat, één uit humanistische kring en één uit de Groeniaanse school, waardering hebben betoond voor Algra's werk als historicus, bewijst wel dat men zijn betekenis ook als

historicus niet moet onderschatten, maar is nog geen reden hem in *Christen Democratische Verkenningen* als zodanig te herdenken.

Die reden is veeleer gelegen in het feit dat hij *ook als historicus* in zijn publikaties een levenslange verbondenheid bleef betonen met het christelijke, in zijn geval vooral het gereformeerde en anti-revolutionaire volksdeel. Het kan mij hierbij niet uit de gedachten hem hierin steeds weer te vergelijken met een verre negentiende-eeuwse tegenvoeter, de rooms-katholieke historicus dr. W. J. F. Nuyens (1823-1894).

Deze medicus uit Westwoud schreef in de vorige eeuw uit diepe verbondenheid met het rooms-katholieke volksdeel de geschiedenis van Nederland, zoals hij die *als rooms-katholiek* beleefde. Men moge zijn werken eenzijdig achten, maar ze hebben niet alleen het rooms-katholieke volksdeel op de hoogte gebracht van hun eigen geschiedenis, maar zijn oeuvre heeft tevens een noodzakelijke correctie betekend op het protestantse geschiedbeeld van Groen van Prinsterer en het humanistische geschiedbeeld van Fruin, welke beide historici overigens de grootheid bezaten aan Nuyens hun openbare lof voor zijn werk niet te onthouden. Zonder het te weten heeft Nuyens tevens de stoot gegeven tot de Nederlandse rooms-katholieke geschiedschool, die in geschiedschrijvers als Brom, Verberne en Rogier te Nijmegen zijn welovertuigde hoogtepunten vond.

Geheel anders verging het de gereformeerden. In Groen vonden ze, in dezelfde tijd dat Nuyens en Fruin optraden, een begaafd, veelzijdig, scherpzinnig en vooral ook religieus overtuigd geschiedschrijver. Maar toen de geschiedwetenschap aan de Vrije Universiteit eenmaal was ter hand

⁵ A. Pierson, *Isaac da Costa, een herdenkingsrede*, Haarlem, 1865, pag. 40.

⁶ Zie noot 1, pag. 8.

⁷ Zie noot 3, pag. 319-320.

genomen, kreeg men ook oog voor het gevaar dat men de geschiedenis in apologetische zin kan misvormen en zelfs misbruiken. Vooral na de tweede wereldoorlog sloeg men aan de Vrije Universiteit een weg in die tot doel had Groen zowel staatsrechtelijk als historisch streng te toetsen en na te rekenen. Op zich zelf is dat goed geweest, want het zijn de ware leerlingen niet die nalaten de leermeester te toetsen.

Maar de wetenschap, iedere wetenschap, en vooral de vakwetenschap, heeft het gevaar ten slotte zó objectief te willen worden, zózeer in gesprek te willen treden met wat veraf is, dat men *het eigene* van de persoon van de onderzoeker vergeet, dat de historicus geen aandacht meer heeft voor eigen 'geestesvolk' waaruit hij stamt, dat hij en zijn lezers geen oog meer hebben voor *eigen* volksgeschiedenis, voor *eigen* historische problematiek. Zou de op zich zelf juiste zelfkritiek dáárop uitlopen, dan zou men alsnog eigen levensbeschouwing en eigen richting van de geschiedbeoefening, ook met de beste bedoelingen, verloren hebben en daarmee het ideaal van Groen van Prinsterer en Nuyens, van de Vrije Universiteit en 'Nijmegen' zijn kwijt geraakt. In de historische kringloop moge zulk een gang van zaken *te begrijpen* zijn, en diegenen die onze overtuigingen niet delen mogen dit zelfs een 'wetenschappelijk' voordeel achten, het spreekt van zelf dat wie de overtuigingen en bezieling van Groen van Prinsterer en Nuyens kennen en delen, zulk een kringloop niet zullen toejuichen. Het is Algra geweest die met een diepe overtuiging begrepen heeft dat men het na veel discussie over allerlei in de geschiedenis, waarover men vroeger van mening verschilde, wel eens kan worden, maar dat diverse motieven en beschouwingswijzen nu eenmaal samenhangen met ieders *eigen* kijk op godsdienst, wijsbegeerte en levensbeschouwing in het algemeen. Ook de voorkeuren van vele hedendaagse

historici zijn *voorkeuren* die, vaak onbewust, samenhangen met godsdienst, wijsbegeerte en levensbeschouwing, óf ook de negatie daarvan. Op dit punt zat Algra ook als historicus op precies dezelfde lijn als het CDA in de politiek, en liet hij zich niets wijsmaken, ook niet door hooggeleerde autoriteiten. Hij begreep, zoals ook het nationaal-socialisme dat zo goed begreep, dat men een volk (ook staatkundig) op tweeërlei wijze kan uitroeien: door het zijn religieuze en politieke overtuiging te ontnemen, én door het zijn eigen kijk op de geschiedenis te ontnemen, want in beide gevallen is dat volk ook weerloos jegens allerlei politieke wind van leer. Op dit gebied is Algra vóór, tijdens en na de tweede wereldoorlog uiterst waakzaam geweest.

In zijn boekenseries *Het erfdeel der Vadersen*, I, II en III (1937-1946), en *Dispeert niet*, XIII delen (1941-1956), alsmede in *Het wonder van de negentiende eeuw* (1966) heeft Algra de visie van zijn geestesrichting op de geschiedenis van het Nederlandse volk vastgelegd, en daarmee heeft hij grond onder de voeten gegeven van het orthodox-protestantse volksdeel inzake eigen historie, zoals Nuyens dat in de vorige eeuw deed voor het rooms-katholieke volksdeel. En dat is goed, want ieder volksdeel heeft er recht op, onder het kritisch en nauwlettend toezien van anderen, de eigen en de landshistorie te beschrijven zoals men dat zelf wenst. Rooms-katholieken, protestanten, liberalen, socialisten en communisten, zij hebben mede door hun overtuiging en afgescheidenheid náást een gemeenschappelijke geschiedenis óók ieder hun 'eigen geschiedenis'. Wil men van 'wonderen' spreken, dan heeft men het recht en de plicht die 'wonderen' in de geschiedenis ook aan te wijzen. De één zal daarbij wijzen op de geheel nieuwe spiritualiteit die de Reformatie bood, de ander op de grootheid van de rooms-katholieke volksgroep die, ondanks alle tegenstand van

machten en overheden, trouw bleef aan het oude geloof. De ene groep zal op de Vrije Universiteit of op 'Nijmegen' wijzen, de andere op de Vakbeweging. Maar men heeft als historicus recht en plicht deze zaken conform *eigen* overtuiging ook in de geschiedschrijving vast te leggen. Zó hebben, deels zeer terecht, deels voor correcties vatbaar, Groen van Prinsterer en Van Schelven, Fruin en Huijzinga, Nuyens en Brom, Romein en L. de Jong ieder *hun* geschiedverhaal verteld, en alleen wie overtuiging kán proeven, proeft daarin ook de overtuiging van de geschiedschrijver. Een geestesvolk gaat ten onder als het zijn geschiedenis niet meer kent, en niet meer voor iedere nieuwe generatie in eigen trant herschrijft. Een CDA zal sterven als het geen waarde toekent aan geestverwante staatsrechtgeleerden, wijsgeren en historici voor de politiek, want iedere politiek heeft te maken én met de hedendaagse, actuele problemen én met de persoonlijke levensovertuiging en al wat daaruit voortvloeit én met de eigen geschiedenis.

Misschien heeft Algra wel eens te veel oog gehad voor wat hij zag als het *wonder* van de negentiende eeuw, dan dat hij oog had voor de *schaduwzijden* van dat wonder (de vele twisten en afscheidingen die met dat wonder samenhangen) maar het was zijn recht om, geheel in de lijn van Groen van Prinsterer en Gerretson voortwerkend, de pen op te nemen voor het gewone lezerspubliek, toen vele, ook christelijke historici, zoals Gerretson reeds in 1935 schreef⁸, al meer *voor elkaar gingen schrijven*, steeds geleerder, steeds detaillistischer, steeds saaiër en steeds verder verwijderd van het volk! Maar het is met de geschiedwetenschap als met de medische: ze bereikt niets, als ze uiteindelijk met haar resultaten het volk niet bereikt. En op dit punt nu was Algra een voorbeeldig historicus, die zeer

direct, zeer beeldend en helder schreef. zodat iedere lezer het kon begrijpen. Hoewel hij een voorstander was van het werk van Dooyeweerd en Vollenhoven, en hij begreep dat ook voor de wijsgerige bezinning van de historici hun werk van waarde was, heeft hij als geschiedschrijver *niet te veel* aandacht geschonken aan problemen van geschiedtheoretische aard, begrijpende dat men met *te veel* verdieping in de wijsbegeerte vaak de eigenlijke geschiedschrijving verzaakt. Natuurlijk heeft iedere historicus zijn uitgangspunten, die hem zelf en zijn werk bepalen. Bij Algra treft de concreetheid van zijn vertrekpunten. Ze zijn bij hem vrijwel steeds: zijn religieuze overtuiging, Friesland en de negentiende eeuw. En vanuit deze vuurtorens liet hij zijn licht schijnen over de soms duistere zee van het verleden, die hij voor zijn lezers vaak duidelijk verlicht heeft.

Grof gezegd is het CDA een politiek samengaan van rooms-katholieken en protestanten. Het is opmerkelijk dat Algra, die zich zozeer verbonden gevoelde met het anti-revolutionaire volksdeel, loyaal is meegegaan met het CDA. Maar hij deed dat in het besef dat men *in* dat samengaan *zich zelf* diende te blijven. Niet conform een hedendaagse loyale gril ten bate van actualistische leuzen die – misschien hoe gerechtvaardigd ook – toch van vandaag en gisteren zijn, maar levend conform diepste bronnen van historische afkomst en religieuze levensovertuiging. Dáárvan was hij vol, en met die *inslag* bleef hij alles volgen wat er geschiedde; toen hij oud was met zijn eigen loopbaan als achtergrond, met zijn oeuvre een getuigenis biedend: dat geen enkel volksdeel zijn geschiedenis mag verwaarlozen, en dat deze geschiedenis níét primair zaak van de universiteit is, maar van het hele gewone volk! Zoals hij aan het einde van

⁸ C. Gerretson, *Verzamelde Werken*, Baarn, 1974, III, pag. 79.

zijn werk *De eigen weg van het Nederlandse volk* schreef: 'Het is duidelijk, dat de historie ons helpt, in nieuwe moeilijkheden een weg te vinden. De volkskracht, niet de bureaucratie; de eigen verantwoordelijkheid, niet het voorschrift; de organisatie van in het leven wortelende verbanden, niet de administratieve onderdelen als basis van een nationale politiek. Alleen in die weg kan het nationale leven sterker worden' (pag. 289).

Het CDA is nu eenmaal een samengaan van religieus-historische krachten, die niet alleen met actuele en materiële vragen te maken hebben, maar ook van sterk *geestelijke* aard zijn. Die krachten moeten ruim gelegenheid hebben zich te uiten en te ontplooiën binnen het CDA. Daarbij mag de leersame blik van de geschiedenis en de geestelijke band met diverse volksdelen niet verbroken worden.

Dat alles kan een terugblik op Algra ons leren, want in die overtuiging heeft hij zijn geestverwanten opgevoed en in vertrouwen dáárop heeft hij ze binnen het CDA binnengebracht.

Dit duidt niet enkel op politieke acties, maar ook op bezinning, op stilte en persoonlijk gesprek. Juist de politiek actieve christen heeft behoefte aan deze zelfbezinning.

Wil men de diepste levensmotieven van Algra leren kennen, dan leze men het laatste boekje dat hij geschreven heeft: *Lichten aan de kim*, uit 1981⁹. Het bevat korte gedachten, meditaties aan de hand van herinneringen, bijbelteksten en gedichten, van niet meer dan een bladzijde. Het geeft Algra weer in zijn diepste persoonlijke spiritualiteit. Het is een boekje waarmee hij zich in het hart laat zien, ook nadat hij gestorven is. Hij leidt

het boekje in met zestien korte regels tekst, die ik geheel wil overnemen, omdat men daarin vindt hoe de dingen bij Algra soms ontstonden; de laatste drie regels bevatten een advies dat bijna symbolisch is, omdat hij vanuit deze regels zelf geleefd heeft. Daarmee is hij in staat geweest zich geestelijk en maatschappelijk staande te houden. Het geeft als het ware een motief weer dat zeker in onze dagen gehoord en bewaard moet blijven als levenshouding, ondanks alle drukte en jachtig gedrijf van dag tot dag:

*Staring werd eenmaal tot dichten genoopt
bij het zien van overtrekkende kraan-
vogels.*

*Bij mij waren het geen vreemde vogels die
overvlogen.*

*Het waren herinneringen,
soms van héél lang geleden.*

*Ze worden van tijd tot tijd wakker,
het meest in de nacht.*

*Eerst is het alleen maar een naam,
of een enkel woord,
maar dan opeens wordt het duidelijker.*

*Dan is het net alsof er een boodschap
wordt gehoord.*

*Die boodschap probeer ik door te geven,
aan jong en oud.*

*Het is genoeg, zou ik zeggen,
elke dag één stukje lezen*

en er dan nog even over na te denken.

Den Haag ,12 september 1982.

⁹ Uitg. T. Wever, Franeker.